

**LEFAPHA LA TEMO
AFRIKA BORWA
AGRIBEE**

Popeho ya matlafatso ya boiphediso ba batho ba batsho ka bophara bakeng sa temo.

“Ke ka kamohelo ya tswello ya phetoho e bonaletsang, e bonelang pele, e ka sebediswang , eo e tla tsebisang nnete le botsitso e seng ho ba siyo ha phethoho ya thetso.”

Thabo Mbeki, 22 Lwetse 1994.

Lefapha la Temo
Phupu 2004.

MOLAETSA O TSWANG HO LETONA DIDIZA.

Puong ya hae ya Botjhaba ka Motsheanong selemong sena, Moporesidente Thabo Mbeki o hasitse hore Lefapha la Temo le tla lokolla lengolo la popeho ya tlhahiso ya AgriBEE bakeng sa dipuisano ka Phupu. Ke thabile kajeno ho hlahisa popeho eo e leng e nngwe ya dikutu tse hlokalang tsa bohlokwa bakeng sa ho fihlella boikemisetso ba Afrika-Borwa e se nang kgethollo ya semorabe le ka bong.

Popeho ena ya AgriBEE e tsamaisana le molao le maikemisetso a mmuso ho inamolla dilemo tsa kgale tsa kgethollo ya semorabe le ditlamorao tsa yona. Re nkile bohato bo bong tseleng ha re ne re hlalosa maikemisetso a setjhaba se se nang kgethollo ya semorabe le ka bong Molaotheong wa rona mme re utlwisisa setlamo ho rona kaofela.

Popeho ya AgriBEE e hloma theo e tataisang bakeng sa matlafatso ya boiphediso ba batho ba batsho ka bophara ho temo ka tsela eo e batlang ho aha hodima boitemohelo ho matsapa a diphetoho dilemong tse leshome tse fetileng. Ho ilwe hwa etellwa pele ka monahano wa thuto ya matlafatso e tshwaetsweng pele ke sehlopha-patlisiso le boitemohelo ba ho ntshetsapele le ho sebedisa katametso ya Temo ka bophara mme le maoba bohlale ba sekoto sa Temo.

Matlafatso ya boiphediso ba batho ba batsho ba Temo ka bophara jwalo ka dikotong tse ding, e hloka ho utlwisiswa mme e sebediswe jwalo ka mokgwa wa pheletso. Ho ya ka histori ya kgethollo e ileng ya tswella nako e lelele naheng ya rona, hona ke mokgwa wa ho inamolla ho se lekane hona.

Maikemisetso a sekoto sa Temo ke phihlallo ya pono eo ho dumellanweng ka yona ka sehlopha se sebetsang sa Boporesidente sa Temo ka Pudukwane 2001, ka sekoto se kopaneng se tswelletseng pele. Pono ya rona, e nkilweng ke bohle ba amehang, e na le maikemisetso a ho fehla katametso e lekaneng le ho nka karolo ho kakaretso ya tlhodisano, poello le tshwarello sekotong sa Temo ho kenya letsoho bophelong bo betere ho bohle mme e hlahisitswe ke maikemisetso a mararo a bohlale.

Ho sala morero wa sekoto morao re hlokometse hore mahlale a hlokanang ho sebediswa ho tswa mahetla ho arohana ha semorabe ho teng sekotong sa temo ho fihlela 1994, ka

nako e le nngwe ho bopa tikoloho e bonahalang e tla tsosa kgolo, phehisano le diphethoho tsa sekoto sa temo tse hlokahalang haholo tsa pele le tsa bobedi. Re ile ra tlameha ho nkela hloohong diphephetso tsa kakaretso, ho ba siyo hwa ho nka karolo ho sa bonahaleng hwa basadi sekotong le boemo ba ditaba bo tshosang le ditshoso tsa mosebetsi tse shebaneng le polasi ya temo le basebetsi ba indasteri. Re nkile seo re se bitsang “Katamelo ya Dintho” e kenyeleditseng dipotsiso ka botlalo tsa kamahano tsa pele le morao ka hare ho boleng kaofela le mahareng a dintho tse fapaneng.

Mosebetsi ona o re eelliswa hore boholo bo hloka ho etsuwa ho amanya ketso le tswelletso ya temo ka dikoto tse kenngwang, indasteri ya ketso, thahasello le kgathallo ya tikoloho tsa batho. Re hlokometse hape hore ha re ne re ntse re tswella pele, le ha ho ne ho tsamaya butle, ketsong ya mahlale a dintho tsa kgwebo, re ka se tlohele diketso tsa phetoho le ho fedisa semorabe. Ho etsahala hangata hore bajalefa ba maikemisetso ba ho fedisa semorabe jwalo ka basebetsi ba polasi le indasteri, ba ne ba sa kena hlalolong tsa nako e kgutshwane, e mahareng le e lelele tse batlehang.

Hlahiso ena ya AgriBEE ya popeho e ikemiseditse ho thusa bohle ba amehang ba teng le ba tlang le balekane sekotong sa temo ho ikamahanya dipuisanong tse bohlokwa, le tsela ya ketso e ka kgonang, ka nako e kgutshwane haholo, ho hlakola kganyetso ya diphethahatso tsa histori ya rona ya dikoto tse pedi le ho fihlella qetello eo e tla kenya letsoho ho boemo ba setjhaba bo hodimo bakeng sa bophelo bo betere ba batho bohle. E hlalosa dikutu tse ahang ho tlosa ho nka karolo ho sa phethahalang le ho se lekane sekotong sa temo ka lebaka la ditlamorao tsa boikemisetso tse nkang lehlakore ka semorabe tsa kgale le lenane la dikarolo tsa temo e tswelletseng pele.

Re lekile ho netefatsa hore popeho e ngotswe ha bonolo le ka ho hlaka, ho thusa theo tse ngata tsa borapolasi ba makgowa le beng ba dikgwebo ba tlang ho rona ha ngata bakeng sa tataiso hore ba ka kenya letsoho jwang matlafatsong ya muruo wa batho ba batsho. Maikemisetso hape ke ho thusa batho batsho bao ba lahlehetsweng ke tshepo ya ho nka karolo sekotong sa temo ka lebaka la ditlamorao tse sa lokang ha mmoho le popeho e kentseng dintho kaofela bakeng sa ho ikatametsa ho menyetla e metjha e teng. Ke tshepo ya rona hore popeho ena e tla nyahamisa bonokwane le ho kgothatsa, ho hlakisa le ho thusa potlakisong le tshebetso ya qalo tse teng hape e tsamaise tse ntjha te re lebeleletseng di itlthahise.

Dikgweding tse mmalwa tse tlang re lebelletse hore lengolo lena le phahamise kamahanyo mahareng a lefapha la temo le dihlopha tse fapaneng tsa batho batsho le makgowa, bafutsana le barui ba keneng kapa ba lakatsang ho kena temong hodima dikano tse nkilweng ho netefatsa hore dintho tseo di tlamehang ho etsuwa mabapi le diphethoho di hlakile, di a utlwahala mme di bonahatsa tharahano ya sekoto sa temo. Karolong ya lona lefapha le tla theha bokgoni bo phethahetseng ho ikamahanya, le ho tsebisa mme qetellong ho hlokomela tshebetso ya AgriBEE. Ka Pudungwana monongwaha, ke rata ho sheba dihlahiso le dintho tse kentsweng tseo re di fumaneng mme re etse ditokiso tse hlokahalang lengolong lena ele hore re ise lengolo kabineteng hore le nkuwe ka tsela e tshwanang le Karolo 12 ya Molao wa Matlafatso ya Moruo wa Batho Batsho ka Bophara ya 2003.

Ke rata ho nka sebaka sena ho leboha sehlopha sa lefapha, sehlopha-patlisiso le batho bohle ba sebeditseng ka thata ho netefatsa hore re fihlella mokgatheng ona wa ho tswellisa tshebetso ya Matlafatso ya Moruo wa Batho Batsho sekotong.

PONO

Ho tswella pele ka matlafatso ya moruo wa batho batsho ka tshehetso ya sekoto sa temo se kopaneng le se tswelletseng pele.

HLAHISO

Lemoha hore:

- Ke boikemisetso ba mmuso ho nolofatsa phetoho tse utlwahalang le tse bopehileng moruong wa temo hore re tle re fihlelle sekoto sa temo se kopaneng le se atlehileng ka selekane le bohle ba amehang.
- Molaotheo wa Afrika Borwa le Morero wa Molao wa Ditokelo di tlama naha ho phahamisa phihlello ya tekano ka ditaelo tsa molao le tekanyo tse ding tse entsweng ho sireletsa le ho ntshetsa batho pele, kapa dihlopha tsa batho bao ba neng ba sa fumane menyetla pele ka lebaka la kgethollo ya semorabe.
- Morero wa Afrika Borwa wa bohlale, o thehilweng ke sekoto ka 27 Pudungwana 2001, o na le ho kgothalletsa katamelo e lekanang le ho nka karolo jwalo ka morero wa bohlale wa ona; le ho eketsa ho phehisana ka phaello ka kakaretso le ho netefatsa botsamaisi bo tshwareletseng ba thuso.
- Lenane la ho Fetola Naha la mmuso le na le mananenyana a mararo-Kgutlisetso ya Ditshwanelo, Kabelo hape, Mosebetsi, - e na le jwalo ka morero wa yona wa bohlale, ho fetola kgethollo e neng e le teng Afrika Borwa le ho kgonahala ha tikoloho bakeng sa matlafatso ya dipolotiki, phedisano, le moruo wa batho ba kgale bao ba neng ba se na menyetla. Qetellong ena lenane la tswelopele ya diphethoho tsa naha le temo le ntshedswe pele jwalo ka toboketso ho tshehetsa temo.
- Pono le Molao wa Boitshwaro wa dikamahanyo tsa mesebetsi temong e saennwe ke Mmuso, Temo e Hlophisitweng le Diunione tsa Basebetsi
- Melao e latelang ya Naha e reretswe ho thusa phethoho ya boiphedisano-moruo
  - Molao wa Matlafatso ya Moruo wa Batho Batsho ka Bophara (2003)
  - Molao wa Diphehisano (no.89 wa 1998 o lokisitsweng ke Molao wa bo 35 wa 1999)
  - Molao wa Keketso ya Tshireletso ya Mosebetsi (no. 62 ya 1996)
  - Molao wa Mosebetsi e Lekanang (no. 55 ya 1998)
  - Molao wa Ntshetsopele ya Bokgoni (no.97 ya 1998)
  - Molao wa Kgutlisetso ya Ditshwanelo tsa Ditokelo tsa Naha (no. 22 ya 1994)

Re hlokomela hore:

- Ha palokgolo e ne e jeka hape ka tlasa tsamaiso ya kgethollo, semorabe le bong di ne di sebediswa ho laela katametso ho, le tshebetso ya, le ho ja lefa la dintho tsa temo tsa Afrika Borwa.
- Ka ntle le boikgathatso bohle ba mmuso wa demokrase, setjhaba sa Afrika Borwa se dula se emetswe ke ho se lekane hwa semorabe le bong kabong le katamelong ya menyetla, leruo, tjhelete, bokgone le mesebetsi.
- Ho hloka-hala ha batho ba bangata ba Afrika Borwa ba sa nkeng karolo moruong ho ka ba le ditlamorao tse mpe haholo ho tshireletso ya mmopajhaba le bokamoso bo tsitsitseng ba naha;

- Ka lebaka la ebolosi ya histori ya Sekoto sa Temo, se na le karolo e bohlokwa haholo phethohong ya phedisano-moruo ya setjhaba sa Afrika Borwa mme se tla tswella pele ho bapala karolo e bohlokwa moruong wa Afrika Borwa ka ho kenya letsoho dijong, tshireletsong, mesebetsing, tokisong ya dipolasi le dinyatle.
- Tikoloho ya kakaretso e fetohang kapele e batla hore e fuwe hloko ho ditokiso, diphehisano, tsamaiso tse kotsi, tsamaiso ya tsebo le tsebiso, tseo kaofela di hlokanang hore Sekoto sa Temo sa Afrika Borwa se be matjato ho atolosa le ho eketsa batho ka ho phaella bathong, mesebetsi e lekanang, ketso ya bokgoni le phethoho tsa mekgatlo.

Jwale he:

Rona bao re amehang, re etsa popeho ena ele teko ya ka boomo ya sekoto sa rona ho nyahamisa ho se lekane ho historing le ho matlafatsa Ma Afrika Borwa bao ba neng ba se na menyetla Sekotong sa Temo. Re dumela AgriBEE e le setho sa dipolotiki, boiphediso le bohlokwa ba moruo bo qalang bakeng sa bokamoso ba naha ya rona kaofela.

1. BOITEMOHELO BA TSHEBETSO

AgriBEE e sebetsa boleng ba mahlaahlela kaofela Sekotong sa Temo (ho tloha ho polasi ho fihlela ho boroto ya moreki) ho kenyelletsa diketsahalo kaofela tsa moruo tse amanang le paballo ya dintho tse kenywang tsa Temo, ditshebeletso, bopolasi, tswelopele, kabelo, ketelletso pele le mahlaahlela a tumellano a eketsang bohlokwa ho dibehwa tsa polasi.

2. DIHLALOSO

Ka lebaka la lengolo lena la popeho, ditema tse latelang di a sebediswa:

Temo e bolela diketsahalo tsohle tsa moruo tse amanang le peo le tswelliso pele ya temo ho tloha ho dintho tse kentsweng tsa polasi, bopolasi le ho eketsa boleng.

AgriBEE ke sekoto sa popeho ya matlafatso ya moruo wa batho batsho se ikemiseditseng ho tshetsa Batho Ba Batsho ba Afrika Borwa hore ba nke karolo sekotong sa temo e le banga ba sona, batsamaisi ba sona, diporofeshenale, basebetsi ba nang le bokgoni le bareki.

Molao ke Molao wa Matlafatso ya Moruo wa Batho Ba Batsho, wa 2004.

Batho Ba Batsho ke tema feela e bolelang Ma Afrika, Makhallate le Maindia.

Matlafatso ya Moruo wa Batho Ba Batsho (kakaretso le ho nka karolo ho lekanang) temong ho bolela matlafatso ya moruo wa batho ba batsho kaofela ho kenyeletswa le basadi, basebetsi, batjha, batho ba sa itekanelang le batho ba dulang mahaeng ka mahlale a boiphediso le moruo a kenyeletsang, empa ho se na moedi ho:

- a) Keketso nomorong ya batho ba batsho ba tsamaisang, ba laelang le bao e leng beng ba dikgwebo le matlotlo a ba sebelatsang;
- b) Nolofatso ya tsamaiso le ho ba banga ba dikgwebo le matlotlo a ba sebelatsang ke setjhaba sa batho ba batsho, basebetsi, dikoperasi le dikgwebo tse ding tse kopaneng;
- c) Thuso tsa batho le ntshetsopele ya bokgoni ba Batho Ba Batsho;

- d) Phihlello ya kemelo e lekanang diporofesheneng tsohle tsa Temo, dihlopha tsa mesebetsi le bophahamo mesebetsing;
- e) Ho thola dintho tse ratehang; le
- f) Poloko dikgwebong tseo di tsamaiswang hape e le tsa Batho Ba Batsho.

Dikgwebo tsa BEE ke dihlopha tsa dikgwebo tsa bophahamo bo ikemetseng ba ho nka karolo, tsamaisong, taelong le ho kgweba ke Ma Afrika Borwa Ba Batsho, jwalo ka ha e hlalositse Molaong.

- a) “Kgwebo ya batho ba batsho” ke eo ho yona ho tshwerweng dikabo tse 50.1% ke batho ba batsho mme ho na le taelo-tsamaiso e ngata ya batho ba batsho.
- b) Kgwebo e matlafaditsweng ya batho ba batsho ke e bonyane 25.1% ya teng e ka tlasa tsamaiso ya motho e motsho mme hape o na le matla a mangata a ho laela tsamaiso ya teng.
- c) Kgwebo eo e leng ya mosadi wa motho e motsho ke eo bonyane 25.1% ya teng emetswe ke batho ba bomme kahare ha tekanyo ya batho batsho le karolo ya tsamaiso.
- d) Kgwebo ya setjhaba kapa kgwebo e bophara bo akareditseng e na le motshwari wa dikarolo o matlafaditsweng mme o emetse bophara ba ditho jwaloka setjhaba sa mong kapa moo kotulo e tshhehetsang sehlopha shebilweng bakeng sa mohlala motho wa mosadi e motsho, batho ba phelang le boqhwala, batjha le basebetsi. Dikarolo di tshwarwa ke tekanyetso e tobileng, mekgatlo e senang phaello le kapa ditrasete.
- e) Kgwebo ya kutlwano kapa ya pokelletso ke mokgatlo wa batho ba busang ba e kenellang ka boithaopo bateanela ho rerisana ka meruo, boiphedisano le ditlhoko tsa sekoto le ho labalabela ho bopa kgwebo e kopanyeditsweng le e tsamaiswang ke demokrase.
- f) Ho ba monga ntho ho bolela kgatleho ya moruo, bolaodi le matla a ho tsamaisa matlotlo, ho shebisisa maikemisetso le ho laela diketsahalo tsa kgwebo.
- g) Botsamaisi bo bolela botsamaisi bo kahodimo, bo mahareng le ba ka tlaase.

CASP e bolela lenaneo la tshhetso la temo le tebileng.

KGWEBO ke kgwebo ya temo e kenyelletsang dikgweba tsa dipolasi le ditshebeletso tse tshhehetsang temo.

INDASTERI E HLOMILWENG ke batho, dihlopha, dikutlwano kapa dikgwebo tseo di neng di ntse di le teng pele ho 1994 hape di ne di le ka tlasa botsamaisi ba makgowa bo phethahetseng.

LEFATSHE LA TEMO LE IKGETHILENG MME LE ENA LE BOKGONI BO PHAHAMENG

Batho ba neng ba timilwe menyetla pele ho bolelwa motho e mong le e mong, sehlopha sa batho kapa setjhaba, ba timilweng menyetla ka baka la kgethollo e senang toka pele ho molaotso wa Afrika Borwa wa 1993 (Molao wa 200 wa 1993).

Setaele se tumileng se bolela tsweliso pele ya ho fetisa disebediswa ho tswa ho theolela bophahamo ba ketsahalo ya moruo temong hore e be moruo o tshhetsehileng hape o kopanyang hape o be o ehlwe ditshebetso ka hara moruo.

SEKOTO ke setjhaba sa temo kahare ha ketane tsa bohlokwa tsa kgwebo ya temo kaofela.

MORERO WA SEKOTO ke morero o hlalefileng o e tseditsweng temo Afrika Borwa e tshebeditsweng pele tshebedisanong mono ke mmuso wa Afrika Borwa, temo le ba NAFU e sennwe ka la 27 Pudukwana 2001.

SOE ke kgwebo eo e leng ya mmuso.

BATSHWARI BA KAROLO E ITSENG ke tema e sebediswang ka bophara ho hlalosa batho kaofela ba nkang karolo ketaneng ya bohlokwa hape le bajalefa ba AgriBEE.

DINTHO TSE LEBELLETSWENG

Dintho tse lebelletsweng ho tswa ho AgriBEE ke hore e tla fedisa kgethollo ya semorabe sekotong sa temo ka tshebetso hore batho ba batsho ba Afrika Borwa ba makgatheng ohle a diketsahalo tsa temo le dikgwebo di bapile le ketane ya bohlokwa ya temo ka ho;

- a) Phahamisa tekanyo ya katametso le ho nka karolo ya baneng ba timilwe menyetla kgale ka hare ho ketane ya bohlokwa ya temo
- b) Fana ka ha lefatshe e seng ho ya ka mmala le ho ba monga kgwebo, taolo, mosebetsi wa botsebe le tsamaiso ya dikgwebo tsa temo tse teng le tse ntjha
- c) Ho bulwa kaofela ha bokgoni ba borakgwebo le di HDIs tse tshepisang
- d) Ho thusa ka diphethoho tsa sebopeho ditsela tshehetso tsa temo, ho ntshetsa pele diketso tse tla thusang batho ba batsho ba Afrika Borwa ho ba banga, le ho hloma, le ho nka karolo tsamaisong ya dikgwebo tsa temo.
- e) Ho phahamisa le ho kgutlisetsa madulong seriti sa batho batsho ba Afrika Borwa sekotong
- f) Ho eketsa karolo ka moo ditjhaba, basebetsi le selekane le kgwebo tse ding tse kgobokaneng, le ho tsamaisa dikgwebo tsa temo tseo kgale di leng teng le tse ntjha ho eketsa keno diketsong tsa moruo.
- g) Ho eketsa karolo eo basadi ba batho ba batsho, batho ba sa itekanelang le batjha le ho tsamaisa dikgwebo tsa temo tse teng le tse ntjha le ho eketsa monyetla wa ho kena diketsong tsa moruo, tsa dibopeho le ho ruta botsebi.
- h) Ho matlafatsa batho mahaeng le ditjhaba tsa toropong ho ba le menyetla ya ho kena diketsong tsa moruo tsa temo, lefatshe, dibopeho tsa temo le ho ba monga dintho le botsebi.

BOITLAMO

Kaofela batshwari ba dikarolo ba tla itlama ka tlase ho ditheo tsa AgriBEE hape ba tshepise ho sebetsa hore ba etse tikeloho e tla netefatsang matlafatso a HDIs ka ho tlisa tse latelang;

Bokgoni bo phahameng le lefatshe la temo le ikgethileng

Bokgoni bo phahameng le lefatshe la temo le ikgethileng le hlokolotsi empa le lekanyeditsweng hape le sebediswa tse sa fumaneheng mona Afrika Borwa.

Batshwari ba dikarolo ba tla sebetsa hammono ho netefatsa hore di HDIs di na le taolo, ba kadimisana hape kapa ba sebedisa bokgoni bo phahameng le lefatshe le ikgethileng la temo.

Indasteri e seng e hlomilwe e tla netefatsa hore;

- E thusa phethahatsong ya ditabatabelo tsa naha ka ho netefatsa hore 30% ya lefatshe le laolwa ke batho ba batsho ho selemo sa 2014
- E thusa ka dintho tse kenyelleditsweng mme dishebilwe ho etsa 20% ya tse teng tsa bokgoni bo phahameng le lefatshe le ikgethileng la temo hore le kadinngwa batho ba batsho pele ho selemo sa 2014

- Ho etsa hore 15% tse fumanehang tsa bokgoni bo phahameng le lefatshe le ikgethileng la temo hore ho kadimanwe ka lona kapa le fumanwe pele ho 2010
- Tshehetsa diteka tsa molao le ho di ntshetsa pele ka morero wa ho sireletsa ditokelo tsa mabaka a lefatshe la temo ka hare ho sebaka
- Ho etsa 10% ya lefatshe la temo le fumanwe ke basebetsi ba dipolasing bakeng sa diphoofolo le tlhahiso ya dimela tsa bona.

Mmuso o tla etsa hore;

- O thusa ka mananeo a ntseng a le teng hore ba eketse keno le phumano ya lefatshe la temo ke batho ba batsho ba Afrika Borwa
- Ka ho ba mafolofolo ho fumanweng lefatshe la temo leo le itekanetseng le fihlang mmarakeng bakeng sa kgutliso ya lefatshe.
- Ba sebedise lefatshe la temo bakeng sa kgutliso ya lefatshe ho mmuso ka lebaka la borapolasi bakolotang
- Ba phahamise ntshetsopele ho tswa ka mahetla ka tsela ya ntshetso pele ya lefatshe le hirwang
- Ho phahamisa tsamaiso e tsitsitseng hape le ho sebedisa dintho tsa tlhaho.

Banga ba lefatshe ba batsho ba Afrika Borwa hape le basebedisi ba dintho tsa tlhaho

- Ho netefatsa hlaliso le tshebediso e tsitsitseng ya bokgoni bo phahameng le lefatshe le ikgethileng la temo.

Ntshetsopele ya tshebeletso tsa botho

Diphethoho tse kapele tsa tikoloho ya lefatshe di hloka hore ba amehang ba sebetse mmoho ho netefatsa elo hloko e kgolo e fuwa ho eketsa katleho ya tjelele e ntseng e fumaneha hona jwale ka ho boloda bathong tekanyetso ya mosebetsi, ntshetsopele ya botsebi le phethoho ya mekgatlo. Kgwebo ya temo e tswelang pele e ekemetseng e hloka nyallo e tsitsitseng le bophahamo ba borakgwebo, boikemisetsa bo bolelele, disebediswa le bokgoni

- ✓ Temo ya Afrika Borwa e monyeha bokgoni le mosebetsi o rutwang hanyenyane ho ya ditlhoko tsa yona
- ✓ Sena se bontsha ka dipalopalo tse ngata tsa barutehi ba sa kgoneng ho fumana mosebetsi
- ✓ Le bophahamo ba ho sa tsebe ho bala ka hare ho naha bo ntse bo itshupa le metseng ya dipolasi.

Sekoto se tla etsa hore

- Ho phahamisa temo jwaloka mosebetsi hape e tla etsa hore ka 2005 e tla sheba hape bohlokwa ba ho batla disebediswa tsa botho bakeng sa sekoto sa temo
- Etelapele le ho lokisetsa lenaneo le kgethilweng pakeng ya tshebedisano le balaodi ba thuto, mekgatlo ya borapolasi le sekoto sa lekunutu la temo ho shebisisa thuto le kwetliso e le ho ntjhafatsa tsa bohlale, borakgwebo le botsebi ba tataiso bakeng sa bakeni ba batho ba batsho ka hare ho sekoto pele ho 2006
- Ho netefatsa kenyetso e kgolo ya dipalo tsa batho ba batsho ho tswa sekotong mahareng a basebetsi mmoho kahare ha mmuso wa bona hore merero ya kgwebo, thuso ya mahlale, maeto a thuto le menyetla ya katiso.

TEKANYO YA MESEBETSI

Tekong ya ho tsamaisana le molao wa tekanyetso ya mesebetsi le molao wa ntshetsopele ya bokgoni dikgwebo kaofela tse ka tlasa sekoto se tla etsa hore;

- Ho fumana 30% ya batho ba batsho ba tulong tse hodimo tsa tsamaiso ya kgwebo enngwe le enngwe pele ho selemo sa 2008 ba tla emelang
- Ho fumana 50% ya batho ba batsho tsamaisong ya kgwebo enngwe le enngwe pele ho selemo sa 2008 e batlang kemelo
- Ho fumana 60% ya batho ba batsho e mahareng a tsamaiso ya kgwebo enngwe le enngwe pele ho selemo sa 2008
- Ho fihlella kemelo ya 70% ya batho ba batsho boemong bo tlase ba botsamaisi kgwebong tsohle ho fihlella ka selemo sa 2008
- Ho fihlella kemelo ya 10% ya basadi ba batho ba batsho boemong bo mahareng ba botsamaisi kgwebong tsohle hofihlella selemong sa 2008
- Ho fihlella kemelo ya 25% ya basadi ba batho ba batsho boemong bo hodimo ba botsamaisi kgwebong tsohle ho fihlella selemo sa 2008
- Ho fihlella kemelo ya 30% ya basadi ba batho ba batsho boemong bo mahareng ba botsamaisi kgwebong tsohle tsohle hofihlella selemong sa 2008
- Ho fihlella kemelo ya 45% ya basadi ba batho ba batsho boemong bo tlaase ba botsamaisi dikgwebong tsohle ho fihlella selemo sa 2008

Ditakatso tsena di keretswe ho fihlella kemelo ya tjhebelo ya botsamaisi dikgwebong tsohle ho fihlella selemo sa 2014 tseo di tla hatella le ho kopanya tebelo tsa AgriBEE.

4.4 Tekanyo le ho ba monga kgwebo

Senotlolo ho matlafatso ya moruo wa batho ba batsho temong ke ho ba monga matlotlo le dikgwebo sekotong. Historing hlaloso ya ho ba monga temo e utlwisiswa e ikemetse hodima ho ba monga naha. Popeho ya AgriBEE e etsa phapang mahareng a ho ba monga naha le kgwebo. Ba amehang sekotong ba tla sebeletsa go ntshetsa pele le ho sebedisa dimodele tsa ho ba banga ba dikgwebo ka tshetso ya AgriBEE.

Indasteri e thehilweng e sebeletsa ho;

- Netefatsa 35% ya kgwebo tsa batho ba batsho bakeng sa kgwebo tse teng le tse ntjha
- Netefatsa hore poloko ya qalo di nkuwa kontinenteng ya Afrika, karolo ya 10% ya poloko ya Afrika Borwa e lebisitswe ho batho ba batsho ba Afrika Borwa
- Keno dikgwebong tse kopaneng le selekane ho netefatsa hore 30% ya menyetla ya mebaraka ya dinyatle e hlahella ho dikgwebo tsa batho ba batsho ho fihlella selemo sa 2007
- Netefatsa 10% ya ho ba le basebetsi ba dipolasing tsa boemo ba dikgwebo tsa dipolasing ho fihlella selemo 2008

THOLAHALO LE DIKONTRAKA

Katleho ya dikano popehong ena ya AgriBEE e kgothalletswa ke boitshwaro ba kontraka le tholahalo tsa kabelo ya dikoto.

Ho dula re ntse re tshwere moya wa lengolo la popeho ena dikoto tsa dikgwebo di sebeletsa ho;

- Sebedisa mahlale a batlehang le boikemisetso ho hlokomela BEE. Ditabatabelo e tla ba 50% ya boleng ba tholahalo kaofela ho tswa ho dikgwebo tsa BEE ho fihlella ho 2010 le 70% ho fihlella ho 2014
- Ho ripota ka tshebediso ya tjhelete selemo le selemo
- Ho fa batho ba batsho, moo ho kgonahalang, ba Afrika Borwa le di SMEs tsa hae boemo bo ka pele ba 50% ho kenyelleditswe le detso ya tshebetso le dintho nakong ya dilemo tse hlano

Ditumellano tsa dikontraka di tla behwa ho meputso ya kgwedi bakeng sa mesebetsi e entsweng ke dikgwebo tsa batho ba batsho ho kgonahatsa tsamaiso e bonolo ya tlhokomelo ya sephetho sa mmakgonthe mafelong a Mphalane 2005.

4.6 DITSHEBELETSO TSA TSHEHETSO TSA TEMO

Ditshebeletso tsa tshehetso jwalo ka katameto ho disisitame tsa ditjhelete le tsebo ke tse tshehetsang botsitsi ba matlafatso. Batho ba amehang ba hlokomela ntlha ya ho re diphethoho di etsa phephetso hore ho kgone ho feta histori ya dintho tse pedi dintse di le teng ka hare ho sekoto sa temo.

Indasteri e seng e hlomilwe e tla etsa hore;

- E kenyellelsa sekoto sa ditjhelete hore e netefatse hore ka tumellano ya ditjhelete menyetla bakeng sa matlafatso ya moruo wa batho ba batsho ka hare ho sekoto sa temo se ya etsahala
- Netefatsa keno le ho sebedisa disebediswa, matlotlo le ho tshehetsa ditshebediso tseo di ileng tsa bokanyetswa ho bona ka lebaka la diketso tse fetileng tsa boikemisetso ba kgethollo ho sena se tlameha ho etsehalla dikgwebo tsa batho ba batsho ka hare ho sekoto pele ho 2007
- Ho kenya tshibetsong ditheo tsa BEE le menyetla e teng ho fana ka tshehetso ditshebedisong e le ho phethisa AgriBEE.

MMUSO O TLA ETSA HORE;

- O netefatsa hore o qala tikoloho e tla tshehetsa temo
- O tla tswella pele ka ho kenya tshehetsong tshehetso ya temo e phethahetseng

BATHO BATSHO BA KA HARE HO SEKOTO BATLA ETSA HORE;

- Ba nka karolo tswelletsong pele e hlalolang bohlokwa ba tshehetso ba temo le tse latelang di etswa ka ho di amohedisa

5. HO HLOKOMELA, HO SHEBISISA LE HO BEHA

Ho hlokomela BEE e atolotseng le tumellano ya ho etsa dintho hantle ka tshwanelo ho tswa ho molao wa ho matlafatso ya moruo wa batho ba batsho wa 2003.

- Mokgatlo o mong le o mong ka hare ho sekoto o tlasenola ka ho phethahala le ho hlalosa tswelopele ya bona ho fihlela ditabatabelo tsa bona.
- Raporoto eo ya selemo seng le seng e tla ba ya selemo sa ditjhelete sa 2008.

- Dibaka tse toboketsang bakeng sa ho hlalosa di tla kenyelletsa tse latelang ;-% bophahamo ba bokgoni le ho fana le ho fetisa lefatshe le ikgethileng la temo bakeng sa HDIs, ntshetsopele ya disebediswa tsa botho
- Mananeo a seng a sebediswa, tekanyetso ya mosebetsi le ho fihlella ditakatso tsa ho emela BEE e fumanwang ya sebediswa ditshebetso tse tshehetsang tsa temo.
- Sekorokarete se tla etswa jwaloka karolo ya bohlokwa ya popeho ya AgriBEE.

Batekeni

- Lenane le felletseng le qetwe kamora ditherisano.